

I. BİNGÖL SEMPOZYUMU

Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları
Dergisi Yayınları
Şubat 2007

**Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları
Dergisi Yayınları: 1**

Tartip Heyeti

Doç. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ
Dr. İbrahim ÇAPAK
Müslüm AYYILDIZ
Abdurrahman ENSARI
Ramazan ÇAKIRCI
Bingöl Belediyesi

Blim Kurulu

Prof. Dr. Abdullah BAYRAM
Doç. Dr. Mehmet BARCA
Doç. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ
Doç. Dr. Eşref TAŞ
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN
Yrd. Doç. Dr. Abdulhakim KOÇIN
Dr. İbrahim ÇAPAK

Sempozyumu Destekleyenler

Bingöl Valiliği
Bingöl Belediyesi
Solhan Belediyesi
Genç Belediyesi
Karlhova Belediyesi
Yayladere Belediyesi
Ilıcalar Belediyesi
Eğitim Bir Sen
Esnaf ve Sanatkarlar Odası

ISBN: 978-975-01944-0-5

**Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları
Dergisi Yayınları**

Genç Cad. Beritan İş Merkezi Kat 3 No: 6 BİNGÖL
Tel: 0 426 214 05 85
e-mail: bingoltarihdergisi@gmail.com

III. OTURUM: TEBLİĞLER

BİNGÖLLÜ BİR HÂLİDİ ŞEYHİ: ŞEYH AHMED ÇAPAKÇÜRİ (1830-1921)

Ramazan MUSLU*

Seyyid Ahmed Çapakçürî, 1246/1830'da Bitlis Vilâyeti'ne bağlı Çapakçür (Bingöl) kazasının Kür (Dikme) köyünde dünyaya geldi. Aslen Bağdatlı bir aileye mensuptur. Babasının adı Seyyid Muhammed Şemseddin, dedesinin ki ise Abdülhamid'dir.¹ "el-Kürdî" nisbesiyle de tanınan Çapakçürî, on iki yaşına kadar köyde koyun otlatmakla vakit geçirdi. Onun ilim öğrenmeye hevesli olduğu halde bir medreseye gidemediği için üzüldüğü ve hatta koyun otlatırken karşılaştığı bir zâtn kendisini "Allah Teâlâ seni ilim erbâbı eylesin" diye duâ ederek teselli ettiği rivayet edilir.² Bu hadiseden bir müddet sonra manevi bir işaretle babası onu ilim tahsili için Palu'ya götürmüş ve Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö.1242/1827) halifelerinden Ali es-Sebtî'ye (ö.1287/1870-71) teslim etmiştir.³ Ali es-Sebtî'nin gözetiminde ilim tahsilini tamamlayan Çapakçürî, seyr u sülûkünü de ikmâl ettikten sonra hilâfete nâil olmuş ve vefâtına kadar şeyhinin yanından ayrılmayarak onun hizmetinde bulunmuştur.⁴

Şafî mezhebine mensup olan⁵ Seyyid Ahmed Çapakçürî, şeyhinin vefâtından sonra Palu'dan ayrılıp 1310/1892'de Harput'a yerleşmiştir. On dört yıl kadar burada kaldıktan sonra 1906'da Hâfız Tevfik Efendi'yi⁶ yerine vekil bırakarak Siverek'e gitmiş ve orada da sekiz yıl irşat faaliyetlerinde bulunmuş-

* Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

- 1 Hattatzâde Muhammed İhsan, *İki Gavs-ı Enâm: Şeyh Ali es-Sebtî Seyyid Ahmed el-Kürdî*, İstanbul 1342, s. 22. Seyyid Ahmed Çapakçürî el-Hüseynî'nin "seyyidlik" nesebi için bk. Hattatzâde, *İki Gavs-ı Enâm*, s. 22-23; (a.mlf.) Muhammed İhsan Oğuz, *Ârifler Silsilesi: Silsiletü'l-ârifin ve tezkiretû's-siddikin*, İstanbul 2003, IV, s. 149-150; 353-354.
- 2 Hattatzâde, *age.*, s. 26. Hattatzâde'nin kaydettiğine göre, Hızır (a.s.)'ın duâsıyla Cenâb-ı Hak tarafından Ahmed Çapakçürî'ye ledünnî ilim verilmiştir. Bk. *İki Gavs-ı Enâm*, s. 27. Ayrıca bk. M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 356-357.
- 3 Hattatzâde, *İki Gavs-ı Enâm*, s. 27; M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 356-357; *Evliyalar Ansiklopedisi [EA.]*, İstanbul 1992, X, 278. Rivayete göre Ali es-Sebtî, Seyyid Muhammed Efendi'yi Palu'nun dışında karşılamış ve oğlu Ahmed'i yetiştirmek üzere teslim almıştır. Bk. Hattatzâde, *age.*, s. 27; M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 357.
- 4 Hattatzâde, *İki Gavs-ı Enâm*, s. 28; EA., X, s. 278-279.
- 5 M. İhsan Oğuz, *age.*, s. IV, 360.
- 6 Hacı Tevfik Rıfkı Efendi ile ilgili bilgi için bk. EA., VI, s. 355.

tur. 1914'te Viranşehir'e giden Ahmed Efendi, iki yıl da burada kalmıştır. Nihayet 1916'da Harput'a dönmüş ve irşat hizmetlerine orada devam etmiştir. 25 Kasım 1921 Cuma gecesi doksan bir yaşında vefat etmiş⁷ ve vasiyeti gereği Harput Ulu Camii'nin bahçesine defnedilmiştir.

Harput Mahkemesi eski âzâlarından Yunus Remzi Efendi'nin, Seyyid Ahmed Çapakçûri'nin vefâtı münasebetiyle yazdığı manzumenin son beyti şu şekildedir:

*Dedi her mısraın evvel âhir harfi
Mevtine târih ola Remzî-i bîçâreleri (1340 h.)⁸*

Hattatzâde ise şeyhinin vefâtı üzerine duygularını şu manzume ile dile getirir:

*İlm u irfânın menbaı
Feyz u esrârın mahzeni
Asrın medâr-ı mefharı
Sâdâtın Seyyidi Ahmed el-Kürdi*

*Tevhid-i fenâda râsihu'l-kadem
Terbiyet-i tullâbda sâhibü'l-himem
Terahhumu te'attufda Kerimü's-şiyem
Aktabın Seyyidi Ahmed el-Kürdi*

*Erbâb-ı fazlın kudvesi
Ashâb-ı aşkın kiblesi
Esnâf-ı rüşdün umdesi
Efrâdın Seyyidi Ahmed el-Kürdi⁹*

Vefatından iki yıl sonra türbe yapılmak üzere kabri açılmak zorunda kalınca dışarıya misk gibi bir koku yayıldığı ve naşının henüz yeni defnedilmiş gibi taze olduğu rivayet edilir.¹⁰

Kışığı

Hattatzâde'nin kaydettiğine göre, Seyyid Ahmed Çapakçûri'nin hiçbir zaman güzel ahlâka aykırı bir söz ve davranış sergilediği görülmemiştir. Sûret, sîret, fîl ve sözde Hz. Peygamber'in sünneti üzere yaşamış ve her yönden Hz.

7 Vefâtıyla ilgili daha geniş bilgi için bk. Hattatzâde, *age.*, s. 52 vd.

8 Hattatzâde, *age.*, s. 56-57.

9 Hattatzâde, *age.*, s. 57.

10 Hattatzâde, *age.*, s. 29; M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, 176; EA, X, 280.

Peygamber'in (a.s.) vârisi olmuştur. Onun huzurunda bulunanlar derhal büyük bir velinin huzurunda olduklarını idrak ederler ve kalplerini Allah ve peygamber sevgisi kaplardı.¹¹

Hacı Tevfik Efendi'nin naklettiğine göre Ahmed Çapakçürî, Harput'tan Siverek'e gideceğini söyleyince, Tevfik Efendi "Siz gidince biz yalnız kalırız; gitmenize tahammülüm yoktur. Gözüm buna dayanmaz" der. Ahmed Efendi de "Ne yapalım? Benim her işim emr üzerinedir. Emrolundum, gideceğim" diye cevap verir.¹² Bu anektottan Ahmed Çapakçürî'nin tarikatın ileri gelen diğer şeyhleri gibi, her işinde manevî emir ve ilhama göre hareket ettiği anlaşılmaktadır.

Seyyid Ahmed Efendi'nin ibadet ve mücâhedeleri kemâl mertebesinde idi. Sabahlara kadar kıbleye müteveccih olarak iki dizi üzerine oturduğu ve teheccüdün gerçekleşmesi için ise ancak on beş yirmi dakika kadar uyuduğu rivayet edilir.¹³

Çapakçürî, giyim kuşam konusunda eski ve fakat temiz giysileri tercih ederdi. Kisve-i fakra bürünür, hiçbir hâl ve kemâli kendisine mâl etmez, kimseye "Ben âlimim, Ben şeyhim" demezdi. İlk dönemlerdeki hattatlığı istisna edilirse, hayatı boyunca herhangi bir meslekle meşgul olmamış, bütün mesaisini ilim, ibâdet ve ubûdiyetle geçirmiştir. Maişeti olmadığı halde her gün yeni bir rızık ile geçindiği, eline bir ekmek geçse bile onunla kanaat ettiği ve kendisine verilen hediyeleri kabul ettiği rivayet edilir.¹⁴ Hattatzâde, Hacı Tevfik Efendi'den işittiği yirmi dört tane kerametini nakleder.¹⁵

Tarikatı ve Silsilesi

Halk arasında "Çapakçurlu Efendi" olarak da tanınan Seyyid Ahmed Efendi, Nakşbendiye tarikatının Hâliidiye koluna mensup olup, silsilesi İmâm-ı Rabbânî'ye ulaşır. Tarikat silsilesi şu şekildedir: Ali es-Sebtî el-Paluvî (ö.1287/1870-71) > Hâlid el-Bağdâdî > Abdullah ed-Dehlevî (ö. 1240/1824-25) > Habîbullah Cân-ı Cânân el-Mazhar eş-Şehîd ed-Dehlevî (ö. 1195/1780-81) > Seyyid Nur Muhammed Bedevânî (ö. 1135/1722-23) > Mu-

11 Hattatzâde, *age.*, s. 32-33.

12 Hattatzâde, *age.*, s. 29-30.

13 Hattatzâde, *age.*, s. 31.

14 *Ae.*, s. 31-32.

15 *Ae.*, s. 33-52.

hammed Seyfuddin (ö. 1096/1684-85) > Muhammed Ma'sûm el-Fârûkî (ö. 1079/1668-69) > Hâce Ahmed el-Fârûkî es-Serhendî.¹⁶

Hâlidiyye, kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin sağlığında hızla yayılmaya başlamış ve vefâtından sonra da halifeleri vasıtasıyla Anadolu'nun her tarafında temsil edilmeye başlamıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da tarikatın yaygınlaşmasında, Muhammed el-Firâkî (ö. 1282/1865)¹⁷ ve Hâlid el-Cezerî (ö. 1255/1839)¹⁸ ile halifeleri Şeyh Hamîd-i Mardinî ve Şeyh Sâlih Sıbkî (ö. 1269/1852)¹⁹ gibi isimler etkili olmuşlardır.²⁰ Bu isimlere Hâlid-i Bağdâdî'nin yanında altı sene kalıp hilâfet aldıktan sonra memleketi Diyarbakır'a dönen Mehmed Kâsım Efendi'yi (ö. 1260/1844)'de eklemek gerekir.²¹ Tarikat, Bingöl ve çevresine Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Ali es-Sebtî vasıtasıyla ulaşmıştır.²²

"Kutbü'l-ârifin", "Burhânü'l-vâsılîn" ve "Şeyhu'l-irşâd" lakaplarıyla tanınan Ali es-Sebtî el-Paluvî, 1777 (1191) yılında Diyarbakır'da dünyaya geldi. Zamanın tanınmış âlimlerinden ilim tahsil etti. Diyarbakır'da tedris işi ile meşgul oldu. Hâlid-i Bağdâdî, hilâfete nâil olup Hindistan'dan döndüğü zaman şeyhi Abdullah Dehlevî'nin emriyle Diyarbakır'a gelmiş ve Ali es-Sebtî'ye misafir olmuştur. Sebtî, seyyâh kıyafetli bu misafirinden bir takım olağan üs-

16 Hattatzâde, *age.*, s. 24-25; (a.mlf.) M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 150-151; 355-356. Ayrıca bk. IV. cildin eki olarak verilen tablo. Ahmed Çapakçürî'nin İmam-ı Rabbânî'ye ulaşan ikinci silsilesi ise şu şekildedir: Ali es-Sebtî > Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî > Abdullah ed-Dehlevî > Habîbullah Cân-ı Cânân el-Mazhar > Muhammed Âbid Sinâmî (ö. 1160/1776) > Abdülehad b. Muhammed Saîd (ö. 1127/1715) > Muhammed Saîd el-Fârûkî > Hâce Ahmed el-Fârûkî es-Serhendî. Bk. Aynı yerler.

17 Bağdâdî'nin emriyle Diyarbakır'da uzun süre Hâlidiyye'yi temsil etmiştir. Mürşidinin vefâtından sonra İstanbul'a gelerek Sultan Abdülmecid nezdinde girişimde bulunup pîrinin türbesi ile birlikte camisinin yapılmasını sağlamış ve kendisi de türbedarlığına tayin edilmiştir. Abdülmecid el-Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 260; İbrahim Fasîh Haydarizâde, *el-Mecdü't-tâlid fi menâkıb-ı Şeyh Hâlid*, İstanbul 1292, s. 67; Abdurrahman Memiş, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidîlik*, İstanbul 2001, s. 183.

18 Şeyh Cezerî ile ilgili bilgi için bk. Haydarizâde, *age.*, s. 67; Memiş, *age.*, s. 133.

19 Şeyh Sâlih Sıbkî'den sonra Siirt'in "Aynî" ve "Basret" Köylerinde ilim ve tarikat neşreden bu kol, Muhammed Aynî (1276/1859), Hâlid Zibârî (1285/1868) ve Zibârî'nin oğlu Hüseyin Basretî (1333/1914) efendiler vasıtasıyla devam etmiştir. Hayatları ve halifeleri için bkz. *Evlîyalar Ansiklopedisi*, X, 179-180; XI, 253-254; 285-287; Memiş, *age.*, s. 134-136.

20 Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. yüzyıl)*, İstanbul 2003, s.329-330.

21 "Râsim" mahlasıyla birçok şiir yazan Şeyh Mehmed Efendi, jurnal kâtibi olarak girdiği devlet hizmetinde *Meclis-i Kebîr Eyâlet Azalîği*'na kadar yükselmiştir. Hayatı ve şiirleri için bk. Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Amîd*, İstanbul 1328, I, 342-343. Ayrıca bk. Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakır Fikir ve Sanat Adamları*, İstanbul 1957, I, s. 341-342; Şefik Korkusuz, *Tezkire-i Meşâyih-i Âmid*, İstanbul 1997, s. 191-193.

22 Muhammed İhsan Hattatzâde, *age.*, s. 1-15; M. İhsan Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihâd*, İstanbul 1991, s. 113-116; Korkusuz, *age.*, s. 75-84; Memiş, *age.*, s. 198-199.

tü haller zuhûr ettiğini görünce, kendisini tanımak istemiştir. Bunun üzerine Hâlid-i Bağdâdî hüviyetini açıklamış ve kendisiyle birlikte Şam'da irşad hizmetinde bulunmakta emrolduklarını ifade etmiştir. Ali es-Sebtî, bu müjdeyi alır almaz bütün mal ve mülkünü kardeşlerine bırakarak onunla birlikte Diyarbakır'dan ayrılmıştır.²³ Vefâtına kadar Hâlid-i Bağdâdî'nin sırdaşı olarak yanında kalan ve hizmetinde bulunan Ali es-Sebtî, özellikle Hâlid-i Bağdâdî'nin mânevî emir ve ilhamla yazmış olduğu irşad mektuplarını ilgililere ulaştırma görevini üstlenmiştir. Hâlid-i Bağdâdî, Ali es-Sebtî'ye Şam'a hicretinden beş yıl sonra irşad icâzeti vermiştir. Hatta rivâyete göre, Hâlid-i Bağdâdî kendisine hilâfet vermek istediği zaman Ali es-Sebtî, "*Ben size halife olmak için hizmet etmiyorum*" diye cevap verince, Hâlid-i Bağdâdî, ömrünün azlığına işâret ederek "*Benden sonra bir Hâlid daha bulamazsın ki, seni kendisine halife kılsın. Sen, hilâfetini all..*" şeklinde karşılık vermiş ve "hilâfet-i mutlaka" ile kendisini halife tayin etmiştir.²⁴ Ali es-Sebtî, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin 1827'de (1242) vefatından sonra vasiyeti gereği Palu'ya gitmiş ve irşad hizmetlerini burada sürdürmüştür.²⁵

Hattatzâde'nin kaydettiğine göre, Ali es-Sebtî'nin Bingöl ve çevresinde faaliyet gösteren halifeleri şunlardır: ²⁶

Şeyh Abdullah Efendi (Bingöl-Melekân Köyü)

Şeyh Süleyman Efendi (Bingöl-Dikme Köyü): Ahmed Çapakçûri'nin amcası.

Şeyh Ahmed Efendi (Çan Köyü)

Şeyh Mehmed Efendi (Ali es-Sebtî'nin büyük oğlu)

Şeyh Mahmud Efendi (Ali es-Sebtî'nin küçük oğlu)

Şeyh Mahmud Sâminî Efendi (Palu-Hun Köyü): Elazığ ve Palu'da faaliyet göstermiştir. 1313/1895'te vefat etmiştir.²⁷

Şeyh Seyyid Ahmed Çapakçûri (Bingöl-Dikme)

Şeyh Yusuf Harputî (ö. 1326/1908)'de Ali es-Sebtî'nin halifelerindendir. *İmâdiye'l-İslâm* adlı eserin müellifi olduğu kaydedilen Harputî, irşad faaliyetlerini Kiğı-Yeldeğirmeri Köyü'nde sürdürmüştür.²⁸

23 Hattatzâde, *age.*, s. 9-10.

24 Hattatzâde, *age.*, s. 11.

25 Hattatzâde, *age.*, s. 12; M. İhsan Oğuz, *Ârifler Silsilesi*, IV, s. 343-345. Ali es-Sebtî ile ilgili bilgi için bk. Hattatzâde, *age.*, s. 9-21.

26 Hattatzâde, *age.*, s. 13; M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 139-148; 346; EA, XII, s. 249.

27 Memiş, *age.*, s. 199.

28 Yücer, *age.*, s. 330.

Ali es-Sebtî, 1870 (veya 1871)'de (1287) doksan altı²⁹ yaşında iken vefat etmiştir. Kabri Palu'da Fırat Nehri'nin en büyük kolu olan Murad Suyu'ndan yukarı doğru yükselen büyük bir dağ üzerindeki türbe içindedir.³⁰

Seyyid Ahmed Çapakçürî'nin yetiştirdiği halifelerden tespit edebildiklerimiz şunlardır:

Hacı Tevfik Efendi (ö.?): Harput Ulu Cami İmamı olarak vazife yapmış ve otuz sene Çapakçürî'nin hizmetinde bulunmuştur. Seyyid Ahmed Çapakçürî ile ilgili anlatılan bilgilerin kaynağı Tevfik Efendi'dir.

Muhammed İhsan Oğuz (ö.1991): Seyyid Ahmed Çapakçürî'nin mektupla irşad ettiği ve kendisine hilâfet verdiği zâttır. Çapakçürî'nin tasavvufî düşüncesini ve rûhî terbiyedeki önceliklerini bu zâta gönderdiği mektuplardan öğreniyoruz. Tasavvufta mektupla irşad metodunun da güzel bir örneği olan bu mektupların özeti, Muhammed İhsan Efendi'nin kaleme aldığı *Ârifler Silsilesi* adlı eserde yer almaktadır.³¹

Seyyid Ahmed Çapakçürî gibi uzun yıllar irşad hizmetinde bulunmuş bir şeyhin yetiştirdiği halifeler yukarıda ismini zikrettiğimiz iki zât ile sınırlı olmasa gerektir. Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklarda başka halifeleri olduğuna dair bir bilgiye rastlamadık. Özellikle belli sürelerle faaliyette bulunduğu Siverek ve Viranşehir gibi yerlerde de halifeler yetiştirmiş olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Tarikat Anlayışı ve İrşad Metodu

Seyyid Ahmed Çapakçürî'nin tarikat anlayışını, irşad ve terbiye metodunu halifesi Muhammed İhsan Oğuz Efendi'ye gönderdiği mektuplardan³² ifade ile ortaya koymaya çalışacağız.³³

Seyyid Ahmed Çapakçürî, "Harput'ta sâkin ed-Dâî el-Fakîr Seyyid Ahmed Kürdî" imzasıyla 8 Nisan 1919'da gönderdiği mektupta (*ilk mektup*), sâlike

29 Hicrî takvime göre.

30 Hattâtzâde, *age.*, s. 21; M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, 351.

31 M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 284-295; 503-515.

32 1342'de (1923-24) "Kastamonu Posta ve Telgraf Baş Müdüriyeti Muhâsib-i Mes'ûlû Hattâtzâde Muhammed İhsan" imzasıyla İstanbul'da yayımlanan *İki Gavs-ı Enâm: Şeyh Ali es-Sebtî, Seyyid Ahmed el-Kürdî* adlı eserin 65. sayfasında verilen bir listede "Mektûbâtü Seyyidinâ eş-Şeyh Ahmed el-Kürdî" adlı eserin baskıya hazır olduğu kaydedilmiştir. Ancak söz konusu eserin basılıp basılmadığı hususunda bir bilgiye ulaşamadığımızı burada kaydetmeliyiz.

33 M.İhsan Oğuz'un *Ârifler Silsilesi: Silsiletü'l-ârifin Tezkiretû's-siddikîn* adlı eserinde kaydedilen mektuplardan yararlandık.

tavsiye edilen günlük zikir şu şekilde kaydedilmiştir: İstiğfâr (50), râbîta (bir dakika kadar) ve kelime-i tevhid (100 ila 300 arasında). Çapakçûrî bu virdin nasıl yapılacağını da şöyle açıklamıştır: “*Vakit olursa 300 adete tamamlarsınız; vakit elverişli olmadığı takdirde ise 100 adetle yetinirsiniz. Manasını düşünerek dil ile söylemek ve böylece devam etmek gerekir. Zira şimdilik lisanın yardımı olmazsa güçlük çekersiniz... Sonra kelime-i tevhidin “illallah” kısmını kalbin ortasına şiddetle vurursunuz. Bu hususta silsile-i aliyyenin izni üzere size ruhsat verip el aldım; izinli ve yetkilisiniz... Başlangıç olarak bir müddet kelime-i tevhide devam eder, daha sonra da ‘lafza-i Celal’e davet olursunuz.*”³⁴ Bu bilgiler ışığında Ahmed Çapakçûrî'nin zikir ve evrad verirken, sâlikin zamanını ve şartlarını göz önünde tuttuğu söylenebilir.

Şeyhine gönderdiği mektubun cevabının geç gelmesi durumunda sâlikin tereddüde düşmemesi gerektiği de ifade edilen mektupta, “*Rüyada görülmüş olan (Ahmed) benim veya ‘Ben değilim’ diyemem...*” denilmiştir: Mektupta dikkat çeken bir başka husus da, tâlibin rüyasında gördüğü zâta râbîta yapması durumunda o zâtın nefesinin yeterli olacağı ve başka bir yere müracaat etmeye ihtiyaç kalmayacağını vurgulanmasıdır. Öte yandan Hâlidîye kolunda ihlas ve günlük virde devam, tarikatın olmazsa olmaz şartlarından-
dır.³⁵

Seyyid Ahmed Çapakçûrî, “Fakîrullah Şeyh Ahmed” imzasıyla gönderdiği mektubunda (*ikinci mektup*) kendisinin Hz. Hüseyin soyundan geldiğini ve şeyhinin Ali es-Sebtî olduğunu belirtir ve Hâlidîye’de ihlâsın önemine ikinci kez dikkat çeker ve büyük velilere göre bâtın ehli irfan sahiplerinden ve hatta peygamberlerden feyiz almanın üç şeye bağlı olduğunu söyler. Bunlar, *edep, ihlâs* ve *muhabbettir*. Bu durum, gerçek akıl sahipleri için gizli değildir. Bunlar içerisinde feyiz almanın en önemli sebebi ise, şeyhe muhabbettir. Çünkü mürşidin iç âleminden, irfan kaynağından müridin gönlüne akan manevî bir nehir vardır. Feyiz, bu nehir vasıtasıyla müridin gönlüne devamlı olarak akar. Nehrin genişliği, zikrin ve virdin çokluğuna göre değil; müritteki muhabbetin azlığı veya çokluğuyla ilgilidir. Zira bir damlada uçsuz bucaksız denizler, okyanuslar ve bir zerrede de parlak güneşler ortaya çıkar.³⁶

Bu mektupta ifade edilen diğer bir husus da ism-i zât zikrine geçişle ilgilidir. Bu seyr u sülûkta ikinci merhaleye geçiş anlamına gelmektedir. Buna göre iki merhale arasındaki süre yaklaşık üç aydır.

34 M. İhsan Oğuz, *age*, IV, s. 503.

35 Hattatzâde, *age*., IV, s. 503-504.

36 Hattatzâde, *age*., IV, s. 504-505.

Çapakçürî konu ile ilgili şunları kaydeder: "Azizim senin ism-i zât zikrine devam zamanın gelmiştir. Rabıtabadan sonra (şu şekilde hayal et): İki kaşın arasından kalbe manevî bir zincir uzanmıştır. Hayalen bu zinciri alıp kalbe ulaştırırsın. Kalp Hz. Âdem'in (a.s.) kademidir (yani onun meşrep ve hakikatinden feyiz alma makamıdır). Nûru sarıdır ve kozağak şeklindedir; ancak kalbin hakikatini bir şeye benzetme... Bu zikir kalp iledir; lisânen değil. Kendini zora koşma, zamanın müsaadesine ve gücüne göre devam et..."³⁷ Çapakçürî, ism-i zât zikrinin esas miktarını ve sırrını daha sonra bildireceğini söyleyerek mektubuna son verir.

Seyyid Ahmed Çapakçürî, "ed-Dâi Seyyid Ahmed" imzasıyla 30 Temmuz 1919 tarihinde gönderdiği mektubunda (*üçüncü mektup*) müridi Muhammed İhsan Efendi'yi ders vekili olarak tayin ettiğini kaydeder. Diğer bir ifadeyle, tarikata girmek isteyen tâliplere ders vermesini ve bu dersin nasıl yapılacağını da tarif etmesini ister. Ayrıca kendisini itibarlı mertebelerde gördüğünü ifade eder. Aynı mektupta müritlerin bir dereceye kadar bir şey ifade etmeyen şeylerden (*mâsivâ*) kalplerini temizlemeleri gerektiğine işâret eder ve fakat bunun tedricî olması gerektiğini de hatırlatır.³⁸

Seyyid Ahmed Çapakçürî, "ed-Dâi el-Fakîr Seyyid Ahmed Kürdî" imzasıyla gönderdiği 29 Aralık 1919 tarihli mektubunda (*dördüncü mektup*) ise sâlikin gördüğü nur parıltılarının latifelerin nûru olduğunu, anlayışlı ve merhale kat etmiş dervişlerde mutlaka görüldüğünü ve onların semaya doğru yükselmesinin ise keşif ve manevî açılma delâlet eden bir hâl olduğunu ifade etmiştir. Sâlikin muhabbeti fazla ise latifeleri kısa sürede geçip yüksek mertebelere ulaşılacağını kaydeden Çapakçürî, bu gibi hallere rağbet edilmemesi gerektiğini ve önemli olanın Hakk'ın rızasını ve hoşnutluğunu aramak olduğunu da ifade eder.³⁹ Çapakçürî'nin bu ifadelerinden onun tasavvufun inceликlerine vâkıf, mutedil bir sûfi olduğu anlaşılmaktadır.

Seyyid Ahmed Çapakçürî, seyr u sülûk sırasında sâlikin bazı cansız varlıkların zikrini alışılmamış bir dille işitilebileceğini, her eşyanın zikrinin farklı dillerde olup harflerinin belirsiz, sesin geldiği yönün ise belli olduğunu kaydeder. Bazen vücuttaki uzuv ve organların zikirlerinin de işitilebileceğini ancak sâlikin bunlarla meşgul olmaması gerektiğini ve Allah'ın lütuf ve yardımıyla kısa sürede seyr u sülûkünü tamamlayabileceğini ifade eder. Muhammed İhsan Efendi'nin de kısa sürede latifeleri geçtiğine ve kısa sürede icâzet alabileceğini belirten Çapakçürî, zamanı gelince onu elde edeceğini söyler.⁴⁰

37 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 505.

38 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 505.

39 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 506.

40 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 506.

Seyyid Ahmed Çapakçürî, bu mektubunda dile getirdiği bir başka husus da şudur: Aslında ism-i zât zikrinin sayısında bir sınırlama yoktur. Bir sâlikin ne kadar gücü varsa o kadar zikredebilir. Ancak sâliklerin yaratılış bakımından kuvvetleri bir değildir. Bir canlı taşıyabileceği yükten daha fazlasını taşıyamaz. Zarfın kapasitesi ne kadarsa içine konulacak şey de o kadardır. Bir de insanı meşgul eden şeyler çoktur. O nedenle zikrin en azıyla yükümlü tutmak gerekir. Aksi takdirde ism-i zâtı her bir latifede beş bin (5000) adet çekmek gerekir ve hatta çoğunda sınır yoktur. Ancak bu miktarı zamanımızda uygulamak mümkün değildir. Şeyh kuvvetli olursa az zikir ile de sâlike büyük dereceler aldırır. Hatta zikir olmaksızın şeyhin râbitası ve huzurunun düşünülmesi ile makamların geçilmesi ve aşılması gerçekleşebilir. Bu konuda uzak ve yakın birdir; her şeyh müridinden haberdardır.⁴¹

Seyyid Ahmed Çapakçürî, ayrıca bu mektubun sonunda Muhammed İhsan Efendi'ye şeyhi adına vekaleten, kendisi adına ise asaleten tarikat eğitim ve öğretimi yapması hususunda izin vermiştir.⁴² Bu mertebede Muhammed İhsan Efendi'yi hilâfet (*hilâfet-i nâkusa*) ile görevlendirdiği anlaşılmaktadır.

Seyyid Ahmed Çapakçürî'nin "ed-Dâî Fakîrullah Seyyid Ahmed Kürdî" imzasıyla gönderdiği 22 Haziran 1920 tarihli mektubunda (*beşinci mektup*), Muhammed İhsan Efendi'yi nefiy ve isbâta geçirdiğini ve kelime-i tevhide (*lâ ilâhe illallah*) devam etmesini (günde üç yüz defa) yazar. Dil ile söylenen zikrin kalp tarafından da tasdik edilmesi gerektiğini, bu zikrin latifelere rahmet yağmuru gibi damla damla indiğini ifade eder.⁴³

Seyyid Ahmed Çapakçürî, altıncı mektubunu "ed-Dâî el-Fakîr Seyyid Ahmed" imzasıyla göndermiştir. Mektupta Muhammed İhsan Efendi'ye tarikata sülûk ettirmek ve yolda ilerletmek için zâten ve sıfaten Hz. Peygamber'in (a.s.) ve silsile büyüklerinin emir ve izinleriyle kendisine ruhsat verildiği kaydedilmiştir. Çapakçürî, kendisinin onlara aracı olarak icâzet verdiğini ve karşılaştığı güçlükleri her zaman sorabileceğini ifade eder. Haberleşmelerinin kesilmeyeceğini ve hatta imkan bulursa kendisini ziyaret etmek istediğini, ancak yaşının ileri olduğunu (90 yaşlarında) hatırlatır.⁴⁴

Aynı mektupta nefy ü isbât zikrini yaparken her yüz adet tamamlanınca "İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî" 45 cümlesini içtenlikle söylemesini ve

41 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 507.

42 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 506.

43 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 507-508.

44 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 508-509.

45 Anlamı: "Allah'ım! Bütün maksat ve niyetim Sen'sin. Bütün istediğim Sen'in rızan ve hoşnutluğundur."

yine zikre devam etmesini tavsiye eder. Ayrıca yükümlülüğünün gücü nispetinde olduğunu hatırlatarak mektubuna son verir.⁴⁶

Seyyid Ahmed Çapakçürî, "Ene'l-fakîr ed-Dâi eş-Seyyid eş-Şeyh Ahmed el-Kürdî el-Hüseyî" imzasıyla gönderdiği 9 Ekim 1920 tarihli mektubunda (yedinci mektup) ihvanın derslerini değiştirme ruhsatının kendisine daha önce verildiğini hatırlatır ve bunun Hz. Peygamber'in (a.s.) ve Nakşebendiye silsilesindeki meşâyih'in emirleri olduğunu söyler. Seyr u sülûkte görülen hâller ve keşiflerin birer açılım (feth) olduğunu ve bunlara takılıp kalınmaması gerektiğini kaydeder. Asıl maksadın Cenâb-ı Hak ile meşgul olmak olduğunu ve bunun sayı ve sınırlamasının bulunmadığını söyler.⁴⁷

Çapakçürî, Muhammed İhsan Efendi'ye hitâben "Yâ Ahî, meşguliyyetin nefy ve isbattır; Kelime-i Tayyibe-i Tevhîd iki şıkkı hâvîdir. Biri şıkk-ı nefydir, diğeri şıkk-ı isbattır. Nefy, zulmeti zâil eyler; isbât ise vücûdu nûr eder..." diyerek tevhid ile ilgili bazı açıklamalarda bulunur.⁴⁸

Seyyid Ahmed Çapakçürî, sâlik için üç menzil olduğunu söyler. Bunlardan ilki "fenâ âlemi", ikincisi "cezbe âlemi" ve üçüncüsü "kabz âlemi"dir. Fenâ âlemindeki sâlik, "lâ ilâhe illallah", cezbe âlemindeki "Allah, Allah..." ve kabz âlemindeki ise "Hû, Hû..." şeklinde zikreder. Bu menziller aynı zamanda mertebe ve makamdır. Sâlik icâzet aldıktan sonra kendisini fenâ âleminde görürse, "kelime-i tevhid" zikrine devam eder. Diğerlerinde de zikredilmesi gereken isimleri zikreder. "Hû" ismi Allah'ın zâtına verilmiş bir isimdir. "Lâ ilâhe illallah" zikri kalbe, "Allah" zikri rûha, "Hû" zikri ise sırta kuvvet verir. Sırların açılması *kalb* ile, yüce makamlara yükselmek *rûh* ile ve Hakk'ın huzuruna ermek ise *sır* ile olur.⁴⁹

Çapakçürî aynı mektupta "zikrin sultanı" olarak tavsif ettiği *Ehadiyyet*, *Maiyyet*, *Akrabiyyet*, *Ferdâniyyet*, *Samedâniyyet* ve *Vahdâniyyet* gibi murâkabe çeşitlerinden söz eder. Ehâdiyyet ve maiyyetin zikri "lâ ma'bûde illâ hû"; akrabiyyet ve ferdâniyyetin zikri "lâ maksûde illâ hû"; samedâniyyet ve vâhiyyetin zikri ise "lâ mevcûde illâ hû"dur. Bu murâkabelere, imkan ve güce göre devam etmek gerektiğini söyleyen Çapakçürî, rûhâniyyet için mesafe olmadığını, yakınlık ve uzaklığın eşit olduğunu ve devamlı olarak huzurda bulunmaya özen gösterilmesi gerektiğini kaydeder.⁵⁰

46 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 509.

47 Aynı yer.

48 M. İhsan Oğuz, *age.*, IV, s. 289.

49 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 509-510.

50 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 511.

Seyyid Ahmed Çapakçürî, “ed-Dâî eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed el-Kürdî” imzasıyla gönderdiği 24 Nisan 1921 tarihli mektubunda (*sekizinci mektup*) daha önce anlatılan bazı hallere cevap olarak, gerek misâl âleminde gerek zuhûr ve murâkabe âleminde meydana gelen garip hallerin tamamıyla doğru ve bunların sadece ilâhî lütuflar olduğunu ifade eder. Bazen Abdülkâdir Geylânî gibi büyük velileri müşâhede edip onlardan feyiz almanın mümkün ve hatta bunun büyük bir mutluluk olduğunu söyleyip her sâlike nasip olmadığını vurgular. Çapakçürî Muhammed İhsan Efendi’ye hitâben “*Ey Aziz! Bundan sonra dâimî huzûra devam edersin, bundan böyle dersin dâimî huzûrdur ki bütûn murâkabeler ve hâller bunda meydana gelir. İmâm-ı Rabbânî’nin mektuplarının okunması son derece hoştur. Her türlü fikri ve maksadı toplar ve engelleri giderir; ara sıra okursun. Ancak Abdülkâdir Geylânî gibi büyük velilere ve tarikat pîrlerine karşı duâ ederek onların senin duâlarına “amin” buyurmaları, derece yönünden sana kâfidir. Bundan yüce bir derece tarif olunamaz*” diyerek mektubuna son verir.⁵¹ Bu ifadeler, Çapakçürî’nin, tarikat ayırımı yapmaksızın geçmişte yaşamış büyük veli ve sülûlere karşı duyduğu sevgi ve saygıyı göstermekte ve selefî bakışı hakkında bize ipucu vermektedir.

Seyyid Ahmed Çapakçürî, vefâtından iki ay kadar önce “Ene’l-fakîr ed-dâî eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed el-Kürdî” imzasıyla yazdığı son mektubunda (*dokuzuncu mektup*) yaşının doksan bire ulaştığını ve bir senedir de hastalığa hizmet ettiğini kaydeder ve bu nedenle mektubuna cevap yazmayı geciktirdiğini ifade eder. Kendisini mazur görmesini isteyen Çapakçürî, çocuk şeklinde kurru bir heykel gibi duâdan başka bir şeye gücü yetmediğini, fakat himmet, rûhânî ve mânevî gücün eksiksiz ve herhangi bir bozukluğa uğramadan kesintisiz devam ettiğini söyler.⁵²

Çapakçürî, bu mektubunda da İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin *Mektûbât*’ının okunmasında çok fayda olup *şeriat, tarikat, hakikat ve marifet* dengelerinden istifade edileceğini ve her türlü tehlikeden uzak olduğunu tekrar eder.⁵³

Çapakçürî aynı mektupta *fenâ* kavramı üzerinde de durur ve onun üç çeşit olduğunu söyler. Bunlar; *fenâ fi’ş-şeyh*, *fenâ fi’r-rasûl* ve *fenâ fillâh*’tır. Bu *fenâ* mertebelerinin şeyhte *fenâ* mertebesinin sonucu olduğunu ifade eden Çapakçürî, bir sâlikin şeyhte *fenâya* ayak bastı mı sırasıyla Resûl’de *fenâya*

51 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 512.

52 Hattatzâde, *age.*, IV, s. 513.

53 Aynı yer.

ve Allah'ta fenâya da ayak basacağını söyler. Sâlik daha sonra Allah'ta bekâya geçer. Fenânın aslı özlem ve gönülden duyulan arzudur. Her ne de fânî olunur ise ona özlem ve arzu son derece fazla olur. Sâlik şeyhte fenânın sırrına erince, aşk nuru nitelendirilemez bir şekilde parıldar. Peygamber aşkının ve Allah'a özlem duymanın yolu şeyhten geçer.⁵⁴

Çapakçürî bu mektubunda ikinci kez tarikatın yapısından bahseder ve üç temel şartını tekrar eder. Bunlar, edep, ihlas ve muhabbetir. Bu üç şartı kendisinde toplayan bir sâlik aşk denizine dalar. Çapakçürî, tasavvufun önemli ve anlaşılması güç konularından biri olan *nefs* ve *ruh* hakkında bazı bilgiler vererek mektubuna son verir.⁵⁵

Sonuç

Seyyid Ahmed Çapakçürî, Hâliidiye koluna mensup Bingöllü bir Nakşî şeyhidir. Seyr u sülûkünü Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Ali es-Sebtî'nin gözetiminde tamamlamış; Palu, Siverek ve Viranşehir'de irşad hizmetlerinde bulunduktan sonra Harput'ta karar kılıp hayatının sonuna kadar hizmetlerini burada sürdürmüştür. Kendisinden sonra silsilede halifesi Muhammed İhsan Efendi yer almıştır.

Çapakçürî'nin tarikat anlayışı; edep, ihlâs ve muhabbet esasına dayanır. Sâlikin kemâle ermesinde muhabbetin çok önemli ve şeyhe muhabbetin ise temel olduğu görüşündedir. Zikrin sayısında herhangi bir sınırlamanın olmayacağı; ancak sâlikin durumunun ve gücünün göz önünde tutulması gerektiği kanaatindedir. Ona göre sâlik gördüğü hâl ve keşiflere takılıp kalmamalı ve asıl maksat olan Cénâb-ı Hakk'a yönelmelidir.

Sonuç olarak nâzik bir irşat üslûbu benimseyen Çapakçürî'nin halk tarafından saygı duyulan ve kendisine danışılan bir şahsiyet olarak bölgede bütünleştirici ve birleştirici bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

54 Aynı yer.

55 Aynı yer.

Bİbliyografya

- Ali Emîri, *Tezkire-i Şuarâ-yı Amîd*, İstanbul 1328
- Beysanoğlu, Şevket *Diyarbakır Fikir ve Sanat Adamları*, İstanbul 1957.
- el-Hânî, Abdülmecid, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, Kahire 1308.
- Evliyalar Ansiklopedisi [EA.]*, İstanbul 1992.
- Hattatzâde Muhammed İhsan, *İki Gavs-ı Enâm: Şeyh Ali es-Sebtî Seyyid Ahmed el-Kürdî*, İstanbul 1342.
- Haydarizâde, İbrahim Fasih, *el-Meccdü't-tâlid fi menâkıb-ı Şeyh Hâlid*, İstanbul 1292.
- Korkusuz, Şefik, *Tezkire-i Meşâyh-i Âmid*, İstanbul 1997.
- Memiş, Abdurrahman, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidilik*, İstanbul 2001.
- Oğuz, M. İhsan, *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihâd*, İstanbul 1991.
- Oğuz, M. İhsan, *Ârifler Silsilesi: Silsiletü'l-ârifin ve tezkiretü's-siddikîn*, I-IV, İstanbul 2003.
- Yücer, Hür Mahmut *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. yüzyıl)*, İstanbul 2003.